

KÖZGYŰJTEMÉNYEK

„Szabadulás nélkül”

Az Érd és környékéről a Szovjetunióba kényszermunkára elhurcolt honfitársaink emlékére rendezett tudományos előadói ülés után a Magyar Földrajzi Múzeumban e sokatmondó frappáns címmel nyílt meg 2015. október 21-én egy időszaki tárlat. Kurátora Lendvai Timár Edit, a múzeum munkatársa volt. A kiállítást az országosan is kirívó számú, mintegy 3 ezer fő elhurcolt miatt különösen indokolt volt Érdre megrendezni. Az elszöndögők közül ugyan már csak kevesen élnek, de a rokonok, akik nagy számban jelentek meg a rendezvényen, nagyon hálásak voltak, hogy végre őszintén szólhattunk szeretteik meghurcolásáról, szenvedéseiről, értelmetlen halálukról. Érdre 1945. január 6-án házakból, majd 8-án a vásártérre kirendelve a környék munkaképes, 16–60 éves férfilakosságát málenkij robot és bumáska (igazolás) ürügyével törbe csalva orosz katonák elhurcolták. Sorsuk szovjet hadifogolytáborokban való többéves sanyalódás, halál vagy megbetegedés, testi-lelki megrokkolás lett. Kálváriájuk tudományos megvilágítása és az előttük való tiszteletadás, erkölcsi kárpótlás volt a konferencia és kiállítás célja.

A múzeum munkatársain kívül rangos előadók ecsetelték a téma különböző oldalait. Kiemelkedett közülük dr. Bognár Zalán történész „Málenkij robotra” hurcolás a Kárpát-medencében című előadása. Más helyekről, Ceglédről (dr. Jójárt György), Tápiószentmártonból (dr. Dusek László), Tárnokról (dr. Muskovics Andrea) is érkeztek előadók, akik az ottani eseményekről beszéltek, ezáltal a konferencia országos jelleget öltött. Az előadások kiadványban történő megjelentetését is tervezik.

Történelmi összefüggésekbe állítva a helyi eseményeket, az előadások rávilágítottak az elhurcolások feltételezett okaira (Budapest ostromának elhúzódása miatt a védősereg és hadifogoly létszám felngyítása civilek pótlásával Malinovszkij marsall részéről, oroszországi munkaerőhiány pótlása, élő erővel való kárpótlás, büntető szándék, túlkapás stb.). Bemutatta a kiállítás az orosz légerek rendszerét és a magyar áldozatok elhurcolásának útvonalát Baján, Temesváron át az oroszországi táborokig. Utalt a kiállítás az oda vezető út során különböző betegségekben, pl. tifuszban elhunytak nagy számára is.

A kiállítás másik része visszaemlékezések és fotók, tárgyi anyagok alapján mutatta be a táborok sanyarú életkörülményeit. A visszaemlékezők leírásaiból kitűnt, hogy mínusz 30–40 fokos hidegben kellett dolgozzanak, fűtetlen barakkokban aludniuk, jóformán csak üres vagy káposztával, lucernával, csalánnal, borsóval ízesített levest, esetleg herepörköltet fogyasztva kellett túlélniük a többéves fogságot, amely alatt tetveségüktől sem tudtak megszabadulni. Sokan súlyos betegen tértek haza, és nem sokkal később itthon hunytak el. Belógatott lepleken próbálták a rendezők a fogságba került neveit teljességre törekvően felsorolni. A látogatók aktivitására is számítva gyűjtőláda várta az elhurcoltak neveit kiegészítő rokonok információit, adatait.

Részlet a kiállításból

Egy tablón a szabaduláskor kiadott dokumentumokból láthattunk egy kollekción (orosz, magyar nyelvű közigazgatási iratok, pártterjesztések, orvosi igazolások, levelező lapok stb.). Végül bemutatta a kiállítás azokat az emlékműveket, amelyeknek helyben vagy távolabb érde vonatkozásai vannak. Jellemző, hogy a legkorábbiakat – még az 1990-es rendszerváltozás előtt – az egyházak keretén belül állították, a hivatalos önkormányzati vagy egyéni emlékművek csak később jöhettek létre.

A vendégkönyv megható bejegyzései tanúsítják, hogy a kiállítás, amely a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült. A nagy érdeklődésre való tekintettel az eredetileg időszaki kiállítást a múzeum állandóvá minősítette.

Kovács Sándor